

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Kadiyaniliğin Teşekkül Süreci

The Formation Process of Qadianism

Şenol ZAMAN *

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi / Received:	25.03.2023
Kabul Tarihi / Accepted:	17.04.2023
Yayın Tarihi / Published:	2023
Yayın Sezonu / Pub Date Season:	Ekim/October
Cilt / Volume: 1 • Sayı / Issue: 3 • Sayfa / Pages:	74-91

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az üç hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği intihal raporu alınarak teyit edildi.
This article has been reviewed by at least three referees. It was confirmed by receiving a plagiarism report that the article did not contain plagiarism.

Yayın Hakkı / Copyright©

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi tarafından yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.
Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Theology, Erzincan, Turkey. All rights reserved.

* Araştırmacı Yazar (Orcid Id: 0000-0002-9396-1497)

Öz

Dünyanın kadim kültürlerinin bir araya geldiği Hindistan, farklı dillerin, kültürlerin ve dinlerin bir arada bulunduğu ve stratejik ticaret yollarının geçtiği bir ülkedir. Hindistan bulunduğu coğrafi konum nedeniyle hem ticari hem dini ve siyasi anlamda tarih boyunca hep cazibe merkezi olmuştur. 19. yüzyılda Hindistan Alt Kıtasında ortaya çıkan Kadiyaniliğin teşekkülü konusu işlenirken hareketin kurucusu Mirza Gulam Ahmed'in hayatı, kişiliği, aldığı eğitimler, yazdığı eserler ve Müslüman ahaliyi derinden etkileyen Sipahi ayaklanması sonrasındaki cihad konusundaki fetvaları konusu incelenmektedir. Mirza Gulam Ahmed daha sonraları kendisini 14. asrın Müceddidi (yenileyici), Müslümanların Mehdisi, Hıristiyanların Mesih'i, Hinduların Krişna-Avatarı ve Hatmü-Nübüvve (Yarı Peygamber) olarak ilan etmiştir. Mirza Gulam Ahmed'in kurduğu Kadiyanilik cemaati İslami mi yoksa İngilizlerin himayesinde ortaya çıkan bir oluşum mu sorularına muhatap olmuş ve muhalifleri tarafından sapkın bir mezhep olarak nitelendirilmiştir. İngiltere'de 1600'lı yıllarda kurulan "Doğu Hindistan Şirketi" aracılığıyla Hindistan'a yerleşen İngilizlerin izlediği politikalar ve Müslümanların büyük eziyet çektiği Sipahi ayaklanmasıyla sonuçlanan sömürgecilik faaliyetleri işlenmiştir. Hint coğrafyasında kurulan ve merkezi Rabva'da bulunan Kadiyaniler, Amerika, Afrika, Avrupa ve Amerika'da müntesipleri bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Mirza Gulam Ahmed ve sonrası Kadiyanilik düşüncesinin yeniden inşa faaliyetlerini ve yaşadığı dönem aralığı olan 1839-1908 dönemine kadar olan dini, siyasi, ilmi ve sosyal durumu ve Hint Yarımadası'ndaki ve dünyadaki yerini, önemini ortaya koyarak günümüze kadar olan yayılma faaliyetleri, Kadiyaniliğin oluşumuna etki eden dini ve kültürel unsurları ortaya koyarak Kadiyaniliğin kuruluşu hakkındaki bilgi boşluğunu gidermektir.

Anahtar Kelimeler

Kadiyanilik, Cihad, Mehdi, Mesih, Krişna-Avatar, Sipahi ayaklanması

Abstract

India, where the ancient cultures of the world come together, is a country where different languages, cultures and religions coexist and strategic trade routes pass. Due to its geographical location, India has always been a center of attraction in both commercial, religious and political terms throughout history. While the subject of the formation of Qadianism, which emerged in the Indian Sub-Continent in the 19th century, is discussed, the life, personality, educations, works and fatwas of the founder of the movement, Mirza Ghulam Ahmed, on jihad after the Sipahi uprising, which deeply affected the Muslim people, are examined. Mirza Ghulam Ahmad later proclaimed himself as the Mujaddid (renewer) of the 14th century, the Mahdi of the Muslims, the Messiah of the Christians, the Krishna-Avatar of the Hindus, and the Hatmu-Nubuwwa (Semi-Prophet). We tried to examine the Qadianism movement founded by Mirza Ghulam Ahmed, whether it is Islamic or a formation that emerged under the auspices of the British, and the opponents put forward as a heretical sect. The policies followed by the British who settled in India through the "East India Company" established in England in the 1600s and the colonial activities that resulted in the Sipahi uprising, which Muslims suffered greatly, were discussed. Founded in Indian geography and headquartered in Rabva, Qadianis have followers in America, Africa, Europe and America.

The aim of this study is to revealing the reconstruction activities of Mirza Gulam Ahmed and his post-Qadiyani thought, the religious, political, scientific and social situation between the period of 1839-1908, the period in which he lived, and its place and importance in the Indian Subcontinent and in the world, the dissemination activities up to the present day have affected the formation of Qadianism. The aim is to eliminate the gap in knowledge about the establishment of Qadianism by revealing the religious and cultural elements that make it possible.

Keywords

Qadianism, Jihad, Mahdi, Messiah, Krishna-Avatar, Sipahi Uprising

Giriş

Her bilgi parçası, bir olayın ve olgunun anlamlı bütününe ve gerçekliğine ulaşmada elzemdir. Amacımız Mirza Gulam Ahmed tarafından başlatılan cemaatin¹ sosyo-kültürel ve düşünsel zeminde araştırma çabasıdır. Kadiyani/Ahmediye Cemaatinin oluşumunun, yayılmasının ve gelişiminin doğru anlaşılıp sağlam bir senteze erişilebilmesi ve varoluş koşullarının araştırılması önem arz etmektedir. İslam Mezhepleri Tarihi alanındaki bilgi boşluğundan hareketle çalışmamızın amacı, Hint Alt Kıtasındaki siyaset, sosyal ve toplumsal yapı, din ve düşünce adacıklarından oluşan oluşumları incelemeye yönelik kıtayı keşfe çıkma seyahatidir. Hint Alt Kıtası heterojen yapısıyla tarih boyunca farklı dillerin, dinlerin bir arada yaşama zemini bulduğu, farklı düşünce ve felsefi akımların birbirini tamamlayabildiği, güvenli birlikteliklerinin anlamlı örüntüler oluşturabildiği bir manzara sunmaktadır.

19. Yüzyılda ortaya çıkan Kadiyanilik hakkında ve yeşerdiği toprakların umumi manzarası hakkında bildiklerimiz, çoğu kez kısa ve teknik anlatılarla sınırlıdır. Dolayısıyla anlamlı değerlendirmelerde bulunup ulaşılabilen eserleri bütüncül bir düzlemde inceleyerek kadiyani cemaatinin müstakil yapısını tarihsel bilgi zemininde analiz ettik ve onu hem tarihsel vesika hüviyetine kavuşturmaya hem de cemaatin oluşumuna etki eden faktörleri sıralamaya çalıştık. Böylece Gulam Ahmed ve ardıllarının tarihine ayna tutularak, tasavvur çevrelerinin cemaatin oluşumuna etki eden faktörler hususundaki merakını gidermeyi ve bu konuda varolan boşluğu doldururmayı amaçladık.

Gulam Ahmed'in çocukluğundan itibaren hangi hocaların nezaretinde hangi dersleri, ne zaman ve nerede okuduğunu ve hangi eserleri hangi lisanlarda yazdığı hususunda ayrıntılı bilgiler ortaya konmuştur. Bu eserlerle Gulam Ahmed'in yaşadığı dönemin sosyal ve kültürel tarihini farklı zaviyelerden gözler önüne seğılemenin yanı sıra dönemi anlayabilmemizi mümkün kılacak ve değerlendirme ufkumuza önemli bilgiler kazandırmayı öngördük. Gulam Ahmed ve iddiaları hususundaki verileri titizlikle incelemek suretiyle hareketi doğru konumlandırma imkânına kavuştuk.

Hindistan, dünyadaki kadim dinlerin, dillerin ve kültürlerin bir arada yaşama imkanı bulduğu ender ülkelerden birisidir. Hint alt kıtasının sömürge arayışı içindeki devletler için cazibe noktası olmasının arka planında farklı etkenlerin olduğu söylenebilir. Örneğin; Uzak Doğu'ya giden yolların hem kara hem denizcilik anlamında kavşak noktası olması bu ülkenin stratejik önemini arttırmaktadır.

¹ Her ne kadar Mirza Gulam Ahmet tarafından Müslüman Ahmediye Fırkası olarak resmi nüfus sayımında kayıt altına aldırılmış olsa da hareketin ulaştığı sayısal ve düşünsel yapısıyla cemaat olarak adlandırılmaktadır. (Osman Şeker Türkiye Kadiyanileri Başkanı -Mayıs -2023)

1700'li yıllardan sonra İngiltere'de görülmeye başlayan sanayileşme, 1800 yıllarından sonra da diğer Avrupa ülkelerinde ve Amerika'da yaygınlaşmaya başlamıştır. Böylelikle elle yapılan basit üretim, yerini makinelerle yapılan karmaşık üretime bırakmıştır. 18. yüzyılda James Watt tarafından buharla çalışan termodinamik makinanın icat edilmesi üretime yeni bir boyut getirmiştir. 19. ve 20. yüzyıllar Avrupa'da buharın sanayide, çeliğin endüstride kullanılması ve sanayi devrimi başlamasıyla hammadde kaynaklarına gereksinim artmıştır.

Sömürge ve hegemonya arayışında olan ülkelerin hedeflerine ulaşmanın yolunu sömürge toprakları bulup ucuz insan gücünden faydalanmak da eklenmiştir. Tarihsel olarak 1845-1875'lerde Hollanda, 1875 -1945 İngiltere ve 1945'ten sonra da ABD emperyalist ve kolonileşme çalışmalarına başlamıştır. Sömürgecilerin ortak noktası altın ve doğal madenlere ulaşma, verimli topraklara sahip olma ve zenginleşmek güdüsüyle hareket etmektir. Kolonilerden gelen ucuz ham madde ve karın tokluğuna çalışacak köleler, sömürgeci ülkelerde sanayinin iş gücünü oluşturmuş ve bu ülkelerin safi hasılası yükselmiştir.

İngiltere, Uzak Doğu'nun kullanılmamış yeraltı ve yerüstü zenginliklerini işlemeyi hedeflemiş ve Hint alt kıtasına yerleşmiştir, bunun karşısında engel olarak gördüğü Müslümanların düşünce yapılarının değiştirilmesi gerektiğine inanmış ve bunu en iyi şekilde gerçekleştirecek, bu görevi yürütecek Mirza Gulam Ahmed'i bir kanaat önderi olarak Hindistan Müslümanlarına tanıtmış ve onun fikirlerini desteklemiştir. İngiltere tarafından dini ritüeller, inançlar ve uygulamalar bireysel ihtiyaçlara göre yeniden icat edilmekte, değiştirilmekte, dönüştürülmekte, yaratılmakta ve yeniden işlenmek istenmiştir.²

Mirza Gulam Ahmed, İngiltere'nin teklifini olumlu karşılamıştır. Çocukluğu hastalıklarla geçen Mirza Gulam Ahmed hukuk okumayı denemişse de hukuk eğitimini tamamlayamadan fakülteden ayrılıp babasının himayesinde Sialkot Bölge Mahkemesine memur olarak göreve başlamış ve toplumun farklı kesiminden insanlarla iletişime geçmiştir. Özellikle Hıristiyan, Hindu, Budist ve Caynist gruplarla dini tartışmalar içine girip yerel gazetelerde dini yazılar ile de daha fazla tanınmıştır. Sömürgeciler, kendilerine hizmet eden yerel sömürge valilerini, kendi kültür ve sanatını icra eden yerli sanatçıları, Batı teknolojisini dizayn eden yerli mühendisleri, Batılı yöntem ve yorumlama aygıtlarıyla eğitim yapan yerli akademi ve akademisyenleri ve disiplinleri, ideolojik muhataplarını icat ederek ortaya çıkarmak istemişlerdir.³

² Mustafa Alıcı, "Postmodern İlahiyat Hermenötiği-The Hermeneutics of Postmodern Divinity ", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Asar) Dergisi*, 1/1, (Ekim 2021), 29.

³ Alıcı, "Postmodern İlahiyat Hermenötiği", *Asar Dergisi*, 34.

Mirza Gulam Ahmed, Kur'an-ı Kerim, tefsir, hadis alanında ve diğer dinler üzerinde çalışmalar yapmıştır. Gaipen sesler duyduğunu ve bunun “vahiy”olduğunu iddia etmiştir. Ardından dört ciltlik Berâhîn-i Ahmediyye’yi yazmıştır. Kendisini 14. asrın müceddidi, Müslümanların Mehdisi, Hıristiyanların Mesihi, Hinduların da Krişna-Avatarı ve Hatm-i Nübüvve olduğu iddia etmiştir. Gulam Ahmed, propaganda yayınına İngilizlere karşı gelmenin cihat sayılmayacağı yönünde fetvalar verir ve günümüzde cihadın kılıçtan ziyade kalemle yapılması gerektiğini belirtir.⁴

Hindistan’da dört büyük sünni tarikat bulunmaktadır. Bunlar; Çiştîyye, Sühreverdiyye, Kadiriyye, Nakşibendiyye-Mücedidiyye’dir.⁵ İngiltere’nin Mirza Gulam Ahmed gibi bir figürü tercih etmesinde din olgusunun ve hilafet anlayışının Müslüman toplumunda bulunan karşılığına bağlanabilir. Orta Doğu ve Hint alt kıtasını başta vedizm ve mecusilik dini, mitraizm gibi dinler bu bölgedeki diğer dinlerin de yayılma sürecinde felsefi yönden etkilemiştir.

Bölgenin tarihi göz önüne alındığında bu coğrafya Asya ile Avrupa arasında eski çağlardan beri süregelen seyahat ve ticaret nedeniyle çok göç alan pek çok kavmin birlikte yaşadığı bir yer olmuştur.

Türk kökenli Ekber Şah döneminde 16. yüzyıldan itibaren İslam ile Hinduizm arasındaki anlaşmazlıkları ortadan kaldıracak ve ortak inançlara dayalı “tevhidi-i ilahi” veya “dini ilahi” adı altında eklektik bir din oluşturma girişimleri ortaya çıkmıştır. Ekber Şah’ın amacı, çok dinli Hindistan’da uzlaşma içinde ortak bir senkretik din ortaya koymaktı. 1602’de bu eklektik dinin en önemli temsilcilerinden olan Ebu-l Fazl’ın öldürülmesiyle bu din kuvvetini kaybetmeye başlamış, Ekber’in vefatından sonra Din-i İlahi tamamen bitmiştir.⁶

Geleneksel toplumlar, tarıma dayalı yaşam sürdüren, yaşam alanı olarak kırsal bölgeleri tercih eden ve otoriterliğe meyilli olan topluluklar olarak bilinmektedir. Hindistan gibi dinlerin adeta çıkmaz sokağı kabul edilen, homojen olmayan toplumlarda başka dinlerin ithali ya da dinler arasında diyalogun imkânsızlığını gören Gulam Ahmed, kendini Müceddid, Mehdi, Mesih, Peygamber ve Krişna Avatar olarak ilan etmekte bir beis görmemiştir.⁷

19. yüzyıl, Müslüman dünyasındaki entelektüel huzursuzluk ve gerilimlerin doruğa ulaştığı yüzyıl olması bakımından önemli bir kilometre taşı idi. Hint Alt Kıtası da söz konusu huzursuzluk ve kaotik dönemin ana merkezlerinden biriydi. Hindistan, kadim

⁴ Ethem Ruhi Fırlalı, *Kadiyanilik* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1986), 53-54.

⁵ www.islamansiklopedisi.org.tr/Suhreverdiyye.

⁶ Yusuf Hikmet Bayur, *16. Asırda Ekber Gurkan* (İstanbul: 1943), 536.

⁷ Sıddık Korkmaz, *İslam Mezhepleri Tarihi* (Ankara: Grafiker Yayınları 2015), 536.

kültürlerin sentezlendiği farklı dünya görüşleri arasındaki kıyasıya mücadelenin yaşanmasının yanı sıra İslam, Hinduizm ve Hıristiyanlık dinleri arasında davet savaşı yaşandığı bir bölge idi. Toplumda gerilimler artmış ve bir kıvılcım ateşi beklenirken Müslümanların aleyhine kötü sonuçlar doğuran 1857 yılında Sipahi ayaklanması ortaya çıkmıştı. İngilizler sipahi ayaklanmasını bastırılmış ve Müslümanlar bedelini çok ağır ödemişlerdi. Ayaklanmanın kanlı bir şekilde bastırılması, Hindularla Müslümanları birlik içinde tutmamış aksine aralarında bazı sıkıntılar yaşanmıştı. Hinduların "Öz Egemenlik" adıyla başlattıkları ve 1885'te kurdukları Hind Milli Birliğine, Hindu milliyetçiliği sebebiyle Müslümanlar katılmamıştı. Buna karşılık Müslümanlar da 1906 yılında Hindistan Müslüman Birliği (Muslim League)'ni kurmuşlardı.⁸

Emperyalist İngiltere, Hindistan'a Doğu Hind Şirketi vasıtası ile sızmıştı. Ülkenin bereketini sömürerek ve kuvvetini tüketerek her tarafa zorla girmişti. Günler geçtikçe Hindistandaki gücünü artırdı. İster Hintli olsun isterse Müslüman olsun, herkesi cihada dâvet ettiler.⁹ İngilizlerin Pencap Valisi Sir John Lawrence (ö.1296/1879), İngiliz ordusunu toparlayarak isyanı şiddetli bir şekilde bastırdı. Lawrence, başkent Delhi'yi 1857 yılında tamamen ele geçirdi ve çok büyük zulümler ederek halktan intikam aldı.¹⁰ Sömürgeci İngilizlerin idaresine kadar Hindistan'da halk ister Müslüman ister Hindu ister Sünnî veya Şîi olsun, Hint-Türk hükümdarların yönetiminde eşit idi. Bütün halk güven içinde yaşıyordu. Ancak İngilizlerin hakimiyet kurmasıyla işler tamamen değişti.¹¹

Mirza Gulam Ahmed'in görüşlerini sürdüren Kadiyaniler, cihad kelimesinin çaba ve güç anlamlarından hareketle üç çeşit cihat olduğunu belirtmişlerdi:

1. Düşmana karşı cihad: Peygamberimiz ve sahabelerinin hicretten sonra müşriklere karşı yaptığı mücadeledir. Allah bu mücadelede aşırıya gidilmemesini emretmiştir.

2. Şeytana karşı cihad: Bu cihat Kur'an-ı Kerim ve onun emirlerini yaymak için yapılan mücadeledir.

3. Nefse karşı cihad: Bu cihad ise Allah'a yakınlaşmak ve iyi bir kul olabilmek için kişinin nefsinin kötü arzularından uzaklaşmasıdır.

Mirza Gulam Ahmed 1839 veya 1840 yılında Pencap eyaletinin Gurdaspur bölgesindeki Kadiyan'da doğmuştur. Mirza Gulam Ahmed'in atası Mirza Hadi Beg'tir.

⁸ Mustafa Keskin, Hindistan Müslümanları'nın Millî Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları, (Kayseri: 1991), 39.

⁹ Abdülhamid Muhsin, *İslama Yönelen Yıkıcı Faaliyetler*, çev. Saim Yeprem-Hasan Güleç (Ankara: 1973), 255.

¹⁰ Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987), 3/ 303.

¹¹ Durmuş Bulgur, "Ticaretten Sömürgecilik: XIX Yüzyılda Hindistanda İngiliz Hakimiyeti", *Divan İlmî Araştırmalar*, (İstanbul: 2004), 82.

Semer kant'tan Hindistan'a göç eden Mirza Hadi Beg, 200 kişilik bir grup ile Gurdaspur civarındaki bir kasabaya yerleşir ve buraya 'İslampur' adını verir. İlk zamanlardan itibaren idarecilerine olan bağlılıklarından ötürü aileye Babür, 70 köyün gelirini verir ve Mirza Hadi Beg'i kadı tayin eder. Böylece kasaba 'İslampur Kadı' ismini alır ve zaman içerisinde 'Kadiyan'a dönüşür. Ailenin soyu, Moğol Hacı Barlas'a dayanır. Gulam soyunu eserlerinde şöyle tanıtır: "Babalarım ve atalarımın tarihine dair okuduğum bazı kitaplardan onların Moğollardan olduklarını öğrendim. Babamdan da aynı şeyi işittim".¹²

Çocukluğu ve ilk gençlik yıllarını Kadiyan'da geçiren Gulam Ahmed; Kur'an-ı Kerim, Arapça, Farsça, mantık ve felsefe dersleri almıştı. Çocukluğunda sade bir hayat yaşayan Mirza Gulam Ahmed, dünyevi işlerden uzak ve unutkan birisiydi. "Zamanı bilmek zorundaydı, cebinden saati çıkarır ve birden başlayarak saymaya başlardı. Ve o zaman bile, parmağıyla sayarken, rakamları yüksek sesle söylemeye devam ederdi galiba unutuyordu"¹³. Mirza Gulam Ahmed, 1886 yılında yayınlamış olduğu *Sürme-i Çeşme-i Arya* isimli kitabıyla müceddidliğini ispatlamaya çalışmıştır. Daha sonraki yıllarda ise *Kerametü's Sadikin* (1893), *Hamametü'l-Büşra* (1893), *Nuru'l-Hak* (1894) ve *Sırru'l-Hilye* (1894) isimli kitapları yayınlamıştı.

Berâhin-i Ahmediye Gulam Ahmed, 1880 yılında Hindu ve Hristiyanlara karşı *Berâhin-i Ahmediye* isimli elli ciltten mürekkep külliyat yazacağını açıklamıştır.¹⁴ Elli cilt yazacağını ifade etmiş, ancak sonuçta beş cilt yazmıştır. Elli ile beş arasında 0 (sıfır) fark var, diyerek yazmama nedenini açıklamıştır.¹⁵

1885 yılında on dördüncü hicri yüzyılın müceddidi olduğunu ilan etmiştir. Kendi iddialarına göre o, bir müceddid (dini yenileyici), mehdi, mesih hatta nebi ve resuldür. Kendisi Müslümanların beklediği Mehdi, Hristiyanların beklediği Mesih olmanın yanında, Hinduların beklediği Krişna-Avatar'dır. İleri sürülen bu iddialar genel anlamda bölgedeki dini anlayışların sahip olduğu kurtarıcı fikrini de yansıtmaktaydı. Oysaki Hint dinine mensup insanlar zihinlerindeki Tanrı algısını yaşam tarzlarına göre yansıtmış, tek tanrı olmasına karşın tarihi gelişmelerin ortaya koyduğu ve tanrıları; eli, kolu, gözü olan yiyip içen varlıklar olarak tasvir etmişlerdir. Bu anlamda diğer semavi dinlerden ayrılan bir dindir. Bu iddialarla birlikte itikadi olarak Eş'arî ve Maturîdî kelamcılarının görüşlerini benimseyen

¹² Mirza Gulam Ahmed, *The Essence of Islam* (United Kingdom: Islam International Publication 3rd edition, 2007); Ethem Ruhi Fıglalı, *Kadiyanilik* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 36-38.

¹³ Mirza Bashir Ahmad, "Sirat el-Mehdi", 1/4 Nazarat Ishaat, Zia-ul-Islam Press, 1/180.

¹⁴ Gulam Ahmed, *Kitabu'l Beriyye* Önsöz, (London:1898), 13.

¹⁵ Ethem Ruhi Fıglalı, *Kadiyanilik*, (İzmir: 1986), 50.

Kadiyaniler'e göre iman, Kur'an-ı Kerim'de geçtiği gibi dil ile ikrar kalp ile tasdik etmek demektir.¹⁶

“Benim bu manevî ve ruhanî mertebeye yükseltildiğimi gizlersem haktan ayrılmış olurum. Allah-u Teâlâ şüphe götürmez kelâmıyla beni taltif etmiş ve görmeyenleri gördürmek, hakikati arayanları aradıkları gayeye eriştirmek ve hakikati kabul edenlere pek çoklarının dem vurduğu fakat pek az kimsenin keşfettiği berrak pınar hakkında müjde vermek için beni seçmiştir”.¹⁷

1. Mirza Gulam Ahmed'in Mehdilik ve Mesihlik ve Krişna-Avatar İddiaları

Mirza Gulam Ahmed müceddidliği ile ilgili olarak *Ayine* isimli eserinin 346. sayfası, *Risal-i Tuhfe-i Bağdat* isimli eserinin ve *el-Mektub* isimli eserinin 6. sayfalarında şunları söyler: “Allah beni bu yüzyıl ve bu zaman için imam ve halife kıldı ve beni bu yüzyılın başında insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmam için müceddid olarak gönderdi.”¹⁸ Mirza Gulam Ahmed, her fırsatında İngiliz Hükümetinin destekçisi olduğunu dile getirmiştir. “Kalemimle hizmet ediyor ve eserlerinde İngiliz Hükümeti'ne sadakat ve muhabbeti yazıyorum...Biz kalemimizle bu devletin emrindeyiz; iyiliği için duacıyız, hizmetkarıyız. Gerçek İslam delillerini, yumuşaklıkla, muhtelif ülkeler halklarına arz etmekle emrolundum; bu yüzden kanatları altında hayatımı sulh ve güven içinde sürdürdüğüm İngiliz Hükümetine karşı herhangi bir kötü düşüncem yoktur”.¹⁹

Kurtarıcı fikri, üç semavi din olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'te de görülmektedir. Bu dinlerdeki Mesih telakkisi, kıyamet kopmadan önce, dünyada yaşanan haksızlıklara son vererek ve adaleti yeniden sağlayarak cenneti bir kutsal devir oluşturulacağı şeklindedir. Kıyametten önce gelerek insanlığı kurtaracak olan bu şahıs, Yahudilikte Hz. Davud'un soyundan gelen bir kral, Hıristiyanlıkta ve İslam'da Hz. İsa'dır. Şunu da belirtmemiz gerekir ki İslam'daki Hz. İsa beklentisi ile Hıristiyanlıktaki İsa beklentisi arasında fark bulunmaktadır.²⁰

1.1. Mehdiliğin Menşei ve Dinlerde Kurtarıcı Fikri ve Temelleri

Mehdi sözcüğünün kökenine ilişkin olarak iki görüş bulunmaktadır. Mehdi inancının Sümer devleti orijinli olduğu Babil ve Mısır'da geliştiği düşüncesidir. İlk örneğinin kurduğu

¹⁶ Ahmet Yöner, “Kadiyanilik Bağlamında Mehdilik”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2011), 175-191.

¹⁷ Mirza Gulam Ahmed, *İslamiyetin Öğrettiği Esaslar*. çev. Şinasi Siber (Tilford United Kingdom Islam International Publications, 1992), 171.

¹⁸ İsmail Mutlu, *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı*, (Mutlu Yayıncılık 2000), 390.

¹⁹ Fığlalı, *Kadiyanilik*, 50.

²⁰ Sönmez Kutlu, “Beklenen Kurtarıcı İnanışına Dayalı Siyasi ve Dini Hareketlerde Mehdilik Tipolojileri”, *Beklenen Kurtarıcı İnanç*, haz. Yusuf Şevki Yavuz (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kuramer Yayınları, 2017), 291-353.

merkezi devletiyle asırlar boyu Mezopotamya’da süren teokratik tapınak şehir yönetimine son veren ve kendisine “Şarkişşati” Dünya Kralı ünvanı veren Akad Kralı I. Sargon’da (MÖ 2350 yılları) ve Babil Kralı Hammurabi’de (MÖ 1728- 1686) görülmektedir.²¹

1.1.1. İslam’dan Önceki Dinlerde Kurtarıcı Fikri

Sasani Kültür Coğrafyası: İran, coğrafi yapı itibariyle kültürel etkileşimin merkezi durumunda bulunduğu için Güney Asya dinleri üzerinde de oldukça etkilidir. Mecusi kutsal kitabı Avesta’nın özü niteliğindeki Gatalarda kullanılmaktadır “Saoşyand” kelimesi genellikle kurtarıcı anlamında kullanılmaktadır.²² Öncelikle Nüzul-ü İsa ile kastedilen Hz. İsa’nın çarmıhta ölmediği, Allah’ın onu kendi katına yükselttiği ve kıyamete yakın tekrar yeryüzüne geleceğini (Nüzul) ileri süren Müslümanlara ait bir görüş bulunmaktadır. Yahudilikte İsa, babasız olarak dünyaya gelmemiştir. Meryem’in nişanlısı Yusuf’un oğludur. İsa peygamber Tivratta müjdelenen Mesih değildir. Kendini Allah’ın resulü sanan yalancının biridir. Nitekim Yahudilerin çabalarıyla çarmıhta öldürülmüştür.²³ Peki Hıristiyanlıkta İsa’nın durumu nedir, kurtarıcı olarak gelecek mi? Bu sorular hakkında şunlar söylenebilir:

Dinler tarihi geleneği açısından bir kurtarıcı beklemek iki şekilde algılanmaktadır. Birincisi iman dahilinde inanç meselesi olarak ele alınması iken ikincisi ise inanç konusu yapılmadan kültürel bir olgu olarak kabul edilmesidir. Örneğin Hıristiyanlık açısından kurtarıcı beklentisi (Mesih) imanın konusu olurken Sünni Müslümanlar açısından kültürel bir fenomen olarak değerlendirilmektedir.²⁴

Mirza Gulam Ahmed’in mesihlik iddiası doğrudan doğruya İsa b. Meryem’in tabii bir ölümle öldüğü iddiasına dayanır. Mirza, Hz. İsa’nın çarmıha gerildiğini ve çarmıhta ölmediğini iddia etmektedir. Ona göre, çarmıhta öldü sanılarak bırakıldığı mağarada Hz. İsa, kendine gelerek yaralarını “Merhem-i İsa” denilen bir ilaçla iyileştirmiş ve İncil’i öğretmek ve kayıp on İsrail koyununu (kabilesini) aramak için Keşmir’e gelmiştir. Burada yirmi üç yaşında vefat eden Hz. İsa, Sirinagar’a gömülmüştür. Bu nedenle kıyamet öncesinde Beklenen Mesih, Hz. İsa değil; Hz. Muhammed’in ümmetinden, yaratılış bakımından ona

²¹ Yusuf Şevki Yavuz, “Mehdi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 28/371-374.

²² Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi* (İsparta: Fakülte Kitabevi), 112; Mustafa Özbaş, “Müslümanlarda Kur’an Dışı İnançların Temelleri”, *HakSöz*, (Temmuz 1982), 18-19.

²³ Sarıkçıoğlu, *Dinlerde Mehdi İnanç ve Tasavvurları* (İsparta: Düşün Yayıncılık, 2017), 16.

²⁴ İlbey Dölek, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenen Kurtarıcı (Mehdi) Algısı”, 21/1 (Adana: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2021), 190.

çok benzeyen birisi olacaktır. Müslümanların beklediği Mehdi de ayrı bir kişi olmayacaktır. Mesih ile aynı kişi olacaktır. Bu kişi de Mirza Gulam Ahmed'den başkası değildir.²⁵

Mirza Gulam Ahmed, Hıristiyanların İsa'nın Allah'ın oğlu olarak nitelendirmelerini kabul etmez. Gulam Ahmed İsa'nın ölümüyle ilgili olarak Kur'an'dan Al-i İmran suresi 55. ayeti delil olarak gösterir: “*Ey İsa, ancak ben seni vefat ettireceğim. Seni katıma yükselteceğim. Seni kâfirlerin suçlamalarından tertemiz kılacağım. Sana uyanları kıyamet gününe kadar kâfirlere üstün kılacağım...*”²⁶

Gulam Ahmed, yukarıdaki ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi Hz. İsa'nın (a.s.) ölümünün ardından Allah (c.c) nezdinde yükseltilmiştir. “*Seni katıma yükselteceğim*” cümlesi “*Seni vefat ettireceğim*” cümlesinden sonra gelmektedir. Önce zikredilen, önce vuku bulmuştur.²⁷

1.2. Gulam Ahmed'in Kısmî-Nübüvvet ve Vahiy Anlayışı

1900 yılında Mirza Gulam Ahmed Kurban Bayranında bir hutbe okur ve kendi ifadesine göre hutbe gelen vahiylerle dayanarak Arap dilinde irticalen yapılmış ve benzerinin yapılması mümkün olmayan bir hutbedir.²⁸

“*Benim efendim Muhammed-i Mustafa nübüvvetin hatem mertebesinde olduğu gibi şüphesiz ben de velayetin hatem mertebesindeyim. Şüphesiz o, Hatemü'l Enbiya'dır ve ben de Hatemü'l Evliya'yım. Benden sonra, benden olan ve benim ahdim üzerinde bulunan dışında bir veli yoktur.*”²⁹

Babasının vefat ettiği yıl ilk defa vahye muhatap olan Gulam Ahmed'in hayatında yeni bir devre başlar. O, babasının vefatı sonrası “*Ve's-Semai ve't-Tarık*” (göğe ve gece ortaya çıkana and olsun) ve “*Eleysallahü bi kâfin abdehü*” (Allah kuluna yetmez mi?)³⁰ seslerini işitir. Bundan böyle vahiy, ona yağmur taneleri gibi indirilmeye başlanmıştır.³¹ Dikkat edilecek olursa bu iki ayet, Tarık ve Zümer surelerinden alıntıdır. Allah, vahiyle onu resul kılmıştır ve bütün peygamberlerin nesebini isim olarak ona vermiştir. O, bunun

²⁵ Ethem Ruhi Fırlalı, “Kadiyanilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/137-139.

²⁶ Beşirüddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'e Davet (Davetü'l Emir)* (Almanya: 2013), 23; Hz. Mirza Gulam Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da*, çev. Abdulgaffar Han (İslam International Publications Limited, 2008), 57.

²⁷ Beşirüddin Mahmud Ahmed, *İslamiyette Ahmediyye Cereyanı*, çev. Şinasi.Siber (Rabvah: 1974), 12.

²⁸ Beşirüddin Mahmud Ahmed, *İslamiyette Ahmediyye Cereyanı*, 236; Fırlalı, *Ahmediyye Mezhebi* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları), 6-178.

²⁹ Mirza Gulam Ahmed, *Hutbe-yi İlhamiye*, (Kadiyan: 1901).

³⁰ Mirza Gulam Ahmed, *Hakikatul-Vahy*, (London :1907), 85; Ethem Ruhi Fırlalı, *Kadiyanilik*, 4.

³¹ Mirza Gulam Ahmed, *Hakikatul-Vahy*, 13.

neticesinde Âdem, Şit, Nuh, İbrahim, İshak, İsmail, Yakup, Yusuf, Musa, Davut ve İsa olduğunu söyler.³²

Vahiy olduğu iddia edilen şu cümleler de dikkat çekicidir; “Sen gazap ettiğinde ben de gazaba gelirim, sen sevdiğinde ben de severim. Allah seni her şeyden üstün kıldı. Allah sana gökyüzünden sırlar indirdi. Senin tahtını bütün tahtların üstünde yarattı. Allah senin düşmanlarını darmadağın ve paramparça kılsın.”³³

1.3. Gulam Ahmed ve Vahiy Gerçekliği

Mirza Gulam Ahmed’in “beşeri ideolojik” hareketinde kehanette bulunma, gaybı bilme, keramet ve mucizeler önemli bir yer tutmaktadır. Başta tabiat olayları, siyasi olaylar ve düşmanlarının ölümleri ile ilgili olanları saymak mümkündür. Buna örnek olarak başta deprem, veba salgını, güneş-ay tutulması, muhaliflerinin öleceği tarihler, İran devletinin yıkılışı, birinci dünya harbi, Bengali’nin bölünmesi, Amerika’da Mesih’in gelişini beklemek üzere bir Hıristiyan mezhep kuran John Alexander Dowie’nin ölüm tarihi zikredilebilir. Ayrıca Beşirüddin Mahmut Ahmed, onun ölümleri dirilttiğini, körleri görür, sağırları işitir hale getirdiğini ve cüzzamlıları iyileştirdiğini söylemektedir.³⁴ Abdullah Atham ile Mübahalesi, Swami Dayananda Sarasvati’nin kurduğu Arya Samaj mezhebine mensup Lekram Paşaveri’nin ölümü vb. konularda kehanetlerde bulunduğu gözden kaçmamaktadır. Gulam’ın bu tasavvurları günümüz postmodern din anlayışına malzeme sağlamaktadır. Çünkü geçmişten beri Batı, yarattığı ideolojik yöntem ve disiplinler ile sömürgeciliğini sürdürmek istemektedir. Müntesipleri bunlardan hareketle Mirza Gulam Ahmed’in gayb hareketlerini bildiğini kehanette bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

Gulam Ahmed’in sarıldığı başka bir kehanet şudur: “Düşmanlar, ölümümü diliyor ve benim hakkımda kehanette bulunuyorlar. Bununla beraber, Allah, bana sekiz yıl yahut ta daha fazla yaşayacağımı müjdeledi”. O, sadece Ağustos 1908 yılından önce ölmeyeceğini değil; bilakis, Allah’ın kendisine bildirdiğine göre on yıl daha yaşayacak, seksen yaşına kadar yaşamış olacağını teyit etmiştir. Kendi söylediğine göre Gulam’ın 1839 veya 1840’ta doğduğu bilinmektedir. Buna örnek olarak şu cümle zikredilebilir: “Ben 1839 veya 1840 yılında doğdum”.³⁵ Aynı zamanda “1857’de, on altı veya on yedi yaşımıdaydım” şeklinde bir ifadeye de yer verilir.

Gulam Ahmed’in bu konu ile ilgili iddiaları şu şekilde sıralanabilir:

a) Abdul Hâkim’in kendi sağken öleceği haberi.

³² Gulam Ahmed, *Hakikatu'l Vahiy Haşyesi*, (Lahor: 1934), 72.

³³ Mirza Gulam Ahmed, *Hakikatul-Vahy*, 84.

³⁴ Ethem Ruhi Fıçlalı, *Kadiyanilik*, 77.

³⁵ Mirza Gulam Ahmed. *Kitabu'l-Beriyye Şerhi*, 146.

b) Abdülhakim'in kehanetine karşılık 4 Ağustos 1908'den sonra uzun müddet yaşayacağı.

c) Ömrüm en azından 1920'ye kadar olması!

Bu mucizelerin, onun söylediği şeyler hakkında olup olmadığını görelim: "Peygamberlerin mucizelerinin icra edilmemiş olması imkânsızdır". Gerçekten de gösterildi bu mucizeler.³⁶ Daha ileri giderek şunları söyler: "Benim doğruluğumun ya da sahtekârlığımın tetkiki için, mucizelerimden daha güzel bir şey olmaz". Kadıyani Muhammed Hüseyin şunları yazar: "İmamımız, beklenen Mesih, 25 Mayıs'a kadar zinde ve sıhhatlidir. O, Peygam-i Sulh'a bir makale yazdı, fakat güneş battıktan sonra hastalandı ve 26 Mayıs 1908'de sabah saat on buçukta ruhu yaradanına irtihal etmiştir".³⁷ Gulam Ahmed'in oğlu Beşir Ahmed ise şunları söyler: "Mevud Mesih 25 Mayıs 1908'e kadar sağ ve sıhhatte idi. Fakat karanlık bir akşamdan sonra, ölüm hastalığıyla bizi geride bıraktı ve 26 Mayıs 1908'de öldü".³⁸ Bu şekilde Gulam Ahmed, bir kerede ifade edilen üç mucizede yalanlanmıştı. Zerdüşt, Musa, İsa, Konfüçyüs, Lao Tzu, Guru Nanak Krişna, Buda İbrahim gibi din kurucularını ve onların öğretilerini benimsedi ve gerçek hallerinin İslam'a ne kadar çok benzediğini açıkladı.

1.4. Gulam Ahmed'e Göre Arapça Neden Diğer Dillerden Üstündür?

Arapça kelimelerin aksine, diğer dillerin kelimeleri topal, sakat, kör, sağır ve cüzzamlı görünür ve tamamen doğal bir kalıptan yoksundur. Bu dillerin kelime hazinesi, mükemmel bir dilin gerekli bir özelliği olan kökler açısından zengin değildir. Herhangi bir Arya veya başka bir rakibimiz araştırmamızla ikna olmadıysa, bu kitapta ortaya koyduğumuz bu duyuru aracılığıyla, Arapça'nın üstünlüğünü, mükemmelliğini ve mükemmelliğini destekleyen nedenleri ayrıntılı olarak kendisine bildirmek istiyoruz. Aşağıdaki başlıklara girenler:

- (1) Arapça kelimelerin köklerinin mükemmel bir kalıbı vardır.
- (2) Arapça, olağanüstü derecede yüksek derecede entelektüel çağrışımlara sahiptir.
- (3) Arapça'daki temel kelimeler sistemi en eksiksiz ve mükemmeldir.
- (4) Arapça deyimde birkaç kelime geniş anlamlar taşır.
- (5) Arapça, tüm insan duygu ve düşüncelerini ifade etme kapasitesine sahiptir.

³⁶ Mirza Gulam Ahmed, *Ayine-i kamalat-1 İslam*, (London:1892), 286.

³⁷ Muhammed Huseyin, *Al Hakem* Gazetesi 25 Mayıs, 1908.

³⁸ Ahmed Beşir, *Sirat-ül Mehdi*, ¼ Nazarat Ishaat, Zia-ul-Islam Press, 2008, 7.

Şimdi herkes, kitabımızın yayınlanmasından sonra, mümkünse bu nitelikleri Sanskritçe veya başka bir dilde kanıtlamaya çalışmakta özgürdür.³⁹

Gulam Ahmed, Kur'an-ı Kerim'in mucize olduğunu kabul etmiştir. "Kutsal Kur'an-ı Kerim'i mükemmel bir bilginin ve mükemmel ifade tarzının bir mucizesi yapmıştır. Kutsal Kur'an-ı Kerim'i yalnız iddialar değil; deliller ve bürhanlar da ortaya koymaktadır."⁴⁰

Mirza Gulam Ahmed, projesini uygulamaya koymadan önce İngilizlerin yakın desteğini ve iş birliğini sağlamıştır. Egemen güçlerin maşalığını üstlenerek istilacı ve işgalci emperyalizme karşı İslam'ın en önemli silahı olan cihadı kaldırmıştır.

Cihat, Kur'an-ı Kerim ile yapılır.⁴¹ İdarecilikte ehil olan İngilizlere itaat şarttır.⁴² Bahailik'te olduğu gibi Kadiyanilik'te de araştırmacılar bu akımlara gösterilen desteğe dikkat çekmişlerdir. Hindistan bölgesinde tam bir İngiliz hakimiyetinin olduğu bir dönemde ortaya çıkan Kadiyani akımının pek çok zaman İngiliz hükümetine büyük destekler verdiği tarihi gerçeklerdir. Kadiyaniler, kendilerinin İngiliz hükümetine bağlı olduklarını inkâr şöyle dursun, bununla iftihar etmişlerdir. Gulam'ın İngiliz hükümetiyle alakalı şu sözleri ilgi çekicidir:

Bu davamı tam olarak ne Mekke'de ne Medine'de, ne Türkiye'de, ne Şam'da, ne İran'da, ne de Kâbil'de gerçekleştirmem mümkündür. Fakat daima kendisine yardım etmeye dâvet ettiğim İngiliz hükümetinin idaresi altında bunu gerçekleştirebiliriz. O halde bu ilâhî hükümetin (Britanya hükümetinin varlığının) kıymetini bilin ve kesin olarak şunu kafanıza koyun ki, Allah İngiliz hükümetini şu memlekette sadece sizin hayrınız ve iyiliğiniz için durmaktadır. Eğer herhangi bir afet, bu hükümeti yok ederse, aynı afet sizi de yok edecektir.⁴³

Mirza Beşirüddin Ahmed, cihad ile ilgili şunları söylemektedir: "Biz cihada karşı değiliz. Biz sadece her çeşit büyüme ve genişlemenin üstüne cihat etiketi konulması temayülüne karşıyız"⁴⁴, "En büyük cihat, Kur'an-ı Kerim'in yardımıyla yapılan cihattır".⁴⁵ Gulam Ahmed, her vesileyle müslüman tebaayı cihad anlayışından vazgeçirmeye çalışmıştır. Hatta Gulam Ahmed'in, İngilizler kıtada kaldıkları sürece davasını yaymasına göz yumulmuş, bunun yanı sıra kendisi ve yandaşları yurtdışında misyon faaliyetlerinde bile

³⁹ Mirza Gulam Ahmed, "Arapça Neden Diğer Dillerden Üstündür", *The Review of Religions*. Temmuz 2020 (11); —*Dia-ul-Haq, Ruhani Khaza'in*, 9/250-321.

⁴⁰ Beşirüddin Mahmud Ahmed, *İslamiyette Ahmediyye Cereyanı*, çev. Şinasi.Siber (Rabvah: 1974), 234.

⁴¹ Beşirüddin Mahmud Ahmed, *İslamiyette Ahmediye Cereyanı*, çev. Şinasi.Siber (Rabvah: 1974), 54.

⁴² El-Hamed, *el- Mevsuatul'-Muyessera fi'l-Edyan ve'l-Mezahibu'l-Muasıra*, Yayınevi *Mektebetu Dari'z-Zeman*, 390.

⁴³ Mirza Gulam Ahmed, *Tebliğurrisâle*, 6/69; Ebu'l-Âlâ el Mevdûdî, *Kâdiyânîlik Nedir Kadiyanîlik Nedir?* Tercüme Ahsen Batur. (İstanbul: İhya Yayınları, 1975), 89.

⁴⁴ Beşirüddin Mahmud Ahmed, *İslamiyette Ahmediye Cereyanı*, çev. Şinasi.Siber (Rabvah: 1974), 53

⁴⁵ Beşirüddin Mahmud Ahmed, *İslamiyette Ahmediye Cereyanı*, 54

büyük himaye görmüşlerdir. Amerika ve İngiltere'de açılan temsilciliklere gönderilen mensuplarına seçkin üniversiteler tarafından fahri doktora ünvanları verilmiş; hatta İngiliz yetkililer, Amerika'daki etkinliklerine katkı amaçlı dergilerine yolladığı okuyucu mektubuyla destek ve referans olmuştur.⁴⁶

Sonuç

18. yüzyılın sonlarına doğru sosyal hayatı, kültürel yaşamı ve sanata bakış açısına damga vuran modernite kavramı ortaya çıkarken Müslümanların gelişmeleri yeterince göremedikleri ve mistik dünyaya dönüş içinde oldukları Mirza Gulam Ahmed'in gelenekçi hareketlerinde görmek mümkündür. Hindistan gibi dinlerin adeta çıkmaz sokağı kabul edilen homojen olmayan toplumlarda başka dinlerin ithali ya da dinler arasında diyalogun imkansızlığını gören Gulam Ahmed, kendini Müceddid, Mehdi, Mesih, Peygamber ve Krişna Avatar olarak ilan etmiştir.

Hindistan, bulunduğu jeo-stratejik konum nedeniyle bütün çağlarda ticaretin ve kültürel gelişmelerin odak noktası haline gelmiştir. İngilizler Hindistan'a geldikten sonra ülkede kalmanın tek yolunun kozmopolit bu ülkenin dini inanç sistemlerine el atmak olmuştur.

Mirza Gulam Ahmed'in görüşlerinin oluştuğu ve yayıldığı Hint alt kıtası çok kültürlü yapısı ile ve bu kültürlerin birbiriyle etkileşim içinde olduğu boyutu ile bilinmektedir. Dolayısıyla bu niteliğin Mirza Gulam'ın görüşleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. O, iddialarına müceddidlikle başlar; sonrasında mesihlik, mehdilik, muhaddislik ve cüz-i nübüvvet iddialarını gündeme taşır. Faaliyetlerini de bu yönde sürdürür. Bu iddialarında Hristiyanlığın Hinduizmin ve Sihizmin etkilerini açık bir şekilde görmek mümkündür. Müceddiklikle başlattığı ve zilli/gölge nebilik boyutuna taşıdığı fikirlerinde Allah tarafından seçilmiş olduğu fikrini işlemeyi ihmal etmemiş, hatta bunu her aşamada vurgulu bir şekilde belirtmiştir. Bu fikirlerinde İslam bünyesindeki felsefi eğilimler, Sufi akımlar ve yaygın din anlayışı etkili olduğu gibi diğer dinlerin kurtarıcı fikri de etkili olmuştur. Çalışmamızda özellikle diğer dinlerle iletişim halinde olması ve etkileşimi üzerinde durulmuştur. Meselelere yaklaşımı ve kullanmış olduğu din dili Hristiyan misyonerlerin kullandığı yöntemle oldukça yakın gözükmektedir. Bu bağlamda cihadın silahla değil kalemlerle olması gerektiği fikri, köleliğin kaldırılması yönündeki çağrılarını zikredilebilir.

Mirza Gulam Ahmed'in daha sonra gündeme getirmiş olduğu mesihlik ve mehdilikle harmanlanmış olan mesihanik iddialarının da Hint alt kıtasının kültürel mirasından ve dini

⁴⁶ The Review of Religions, (New York: Mart 1922).

yapısından etkilenmiş olduğu gör÷lmektedir. Bu coğrafyadaki birçok k÷ltürde ve dini yapılarda bulunan mesihanik fikirler bu k÷ltürlerin birbirlerinden etkilenmesini de beraberinde getirmiştir. Mirza Gulam Ahmed'in bu konudaki fikirleri aynı sürecin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun Mesihlik iddiasında Hristiyanların muhatap olarak belirlediği ve onların mesihlik iddialarından etkilendiği gör÷lmektedir. Hindistan'a yolculuk yapan Hz. İsa öyküsü oldukça etkilidir. Bu hikâyeyi kendi ideallerine dayanak olarak ele almış ve Hz İsa'nın öldüğünü ve kendisinin asıl mesih olduğunu iddia etmiştir. Bu süreçte bu anlayışın bölgede bulunan Müslümanlara yönelik bir söyleme dönüştüğü anlaşılmaktadır.

Mirza Gulam Ahmed'in görüşlerinde Hint alt kıtasının etkilerinin gör÷ldüğü bir başka konu da kurtarıcı olarak gönderildiği fikridir. Bu coğrafyada konuşulan avatar yani kurtarıcı düşüncesi, Hint dinlerde gör÷len bir anlayıştır. Bu anlayışı benimseyen ve nübüvvet fikriyle birlikte kendine özgü hale getiren Mirza Gulam Ahmed, Krişna Avatara görüşünü ortaya atmıştır. Kendisini topluluğa kurtarıcı olarak gönderilen bir figür olarak tanımlamaya çalışmıştır.

Mirza Gulam Ahmed'in İngilizlerin egemenliğindeki Hint alt kıtasında faaliyet sürdürmesi, fikirlerinin siyasal ve sosyal anlamda etki altında olduğunu göstermektedir. Çünkü birçok fikrinde Müslümanların genel anlayışıyla farklılaştığı dikkat çekmektedir. Aslında hedefinde söz konusu Müslüman toplumun üzerinde etkili olma düşüncesi vardır. Ama eserlerinde diğer dinlerin kutsal saydığı kişiliklerden de söz ettiği gör÷lmektedir. Bu isimler arasında Zerdüş, Konfüçyüs, Guru Nanak, Krişna gibi isimleri sayabiliriz. Kendisinden sonra da taraftarları Hristiyan dünyada mesihlik anlayışını öne çıkarmıştır. Müslüman dünyasında ise daha çok mehdiliği konuşulur olmuştur.

Bütün dinlerde kurtarıcı fikri vardır. Müslümanlıkta Mehdi, Yahudi ve Hristiyanlıkta Mesih, Hinduizmde Krişna-Avatar, Budizmde Maeytra, Zerdüşlükte Saoşyant'dır. İşte bu durum, vahiy konusunu da iyi değerlendiren Mirza Gulam Ahmed'i din sahnesine çıkarmaktadır. Ailesinin geçmişte İngilizlerle olan dostane ilişkilerini de kullanınca önce Hicri 14. asrın Müceddidi, sonra sırasıyla Mehdi, Mesih, Hz. Muhammed sonra nebi gelmeyeceğine inanan Müslümanlara Cüz-i Nübüvvet olduğunu ve en sonunda da Krişna Avatarlık unvanlarını ilan etmeye başlar. Bütün dünyaya manevi yönden hükmetmeyi amaçlayan bu projenin gerçek mimarı Mirza Gulam Ahmed olmadığı, projenin destekleyiciliğini üstlenen emperyal kimliğin tek bir amacı giriştii sömürge topraklarının yeraltı ve yerüstü zenginliklerini sömürmektir. Eski çağlardan beri insanoğlu doğayla olan mücadelesinde karşısına çıkan sorunları anlayıp açıklamak ve çözüm üretmek yerine kurtarıcı bir kahraman arayışına girmiştir. Böylesi durumlarda insanlar miskinleşmekte ve

tembelliğe başvurmakta ve sorunları derinlemesine analiz edip çözüm üretmek yerine kolaycı olarak tanımlanabilecek bir yönteme yani sorunları mehdiye havale etme yolunu seçmişlerdir. Örneğin; Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta Mehdi ve Mesih inançlarının ilgi görmesi İslam dünyasını da etkilemektedir. Dolayısıyla Gulam Ahmed'in bu dinlerdeki inançlardan etkilenmediği söylenemez.

Kaynaklar | References

- Ahmed, Beşir. (2008) "Sirat-ül Mehdi", ¼ Nazarat Ishaat, Zia-ul-Islam Press.
- Ahmed, Beşiruddin Mahmud. *Ahmediyet'e Davet (Davetü'l Emir)* (Almanya: 2013).
- Ahmed, Gulam Mirza. *Hutbe-yi İlhamiye*, Kadiyan: 1901.
- Ahmed, Mahmud Beşiruddin. *İslamiyette Ahmediye Cereyanı*. çev. Şinasi Siber. Rabwah: 1974).
- Ahmed, Mirza Gulam & Kutlu. (1992) İslamiyetin öğrettiği esaslar. çev. Şinasi Siber Islam International Publications.
- Ahmed, Mirza Gulam. (2020) "Arapça Neden Diğer Dillerden Üstündür", *The Review of Religions*. Temmuz 2020 (11).
- Ahmed, Mirza Gulam. *Ayine-i kamalat-1 İslam*, 1893.
- Ahmed, Mirza Gulam. *İsa Mesih Hindistan'da*. çev. Abdulgaffar Han, (İslam International Publications Limited, 2008).
- Ahmed, Mirza Gulam. *Peygam-ı İmam*; Lecture (1905).
- Ahmed, Mirza Gulam. *Tebliğurrisâle*, 6/69; Ebu'l-Âlâ el Mevdûdî, Kâdiyânîlik Nedir?, Tercüme Ahsen Batur. İstanbul: İhya Yayınları, 1975.
- Ahmed, Mirza Gulam. *The Essence of İslam* Cilt I. United Kingdom: Islam International Publication 3rd edition, 2007.
- Ahmedi Gulam Mirza. *Kitabu'l-Beriyye Şerhi*. (London: 1984).
- Ahmet, Gulam Mirza. *Hakikatul-Vahy*. (London: 1907).
- Alıcı, Mustafa. (2021) Postmodern İlahiyat Hermenötiği The Hermeneutics of Postmodern Divinity. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1, 29-34.
- Bayur, Hikmet Yusuf. (1943), *16. Asırda Ekber Gurkan*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bayur, Hikmet Yusuf. *Hindistan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987. III.
- Bulgur, Durmuş. (2004) "Ticaretten Sömürgeciliğe" XIX Yüzyılda Hindistanda İngiliz Hakimiyeti". *Divan İlmi Araştırmalar*.
- Dia-ul-Haq, Ruhani Khaza'in, (9).
- El-Hamed, *el- Mevsuatul-Muyessera fi'l-Edyan ve'l-Mezahibu'l-Muasıra*, Yayınevi Mektebetu Dari'z Zeman.
- Ethem Ruhi Fığlalı, *Kadiyanilik* Ankara: TDV Yayınları, 1994, 36-38.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. (1986) *Kadiyanilik*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Hüseyin, Muhammed. *Al Hakem* Gazetesi 25 Mayıs, 1908.
- Keskin, Mustafa. *Hindistan Müslümanları'nın Milî Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları*. (Kayseri: 1991).
- Korkmaz, Sıddık. (2015) *İslam Mezhepleri Tarihi*. ed. Hasan Onat-Sönmez Kutlu, Grafiker Yayınları.
- Muhsin, Abdülhami. (1973) *İslama Yönelen Yıkıcı Faaliyetler*, çev. Saim Yeprem-Hasan Güleç, 255.

Mutlu, İsmail. *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı*, Mutlu Yayıncılık. 2000.

Özbaş, Mustafa.'' Müslümanlarda Kur'an Dışı İnançların Temelleri''. HakSöz. (Temmuz 1982).

Sarıkçıoğlu, Ekrem. (1982) Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi.

The Review of Religions. Mart 1922.

www.islamansiklopedisi.org.tr/Suhreverdiyye